

To Cite This Article: Akay, S. (2023). Tarihi coğrafyada feminist sorgulamalar. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 48, 127-144. <http://dx.doi.org/10.32003/igge.1124193>

TARİHİ COĞRAFYADA FEMİNİST SORGULAMALAR

Feminist Inquiries in Historical Geography

Semra AKAY

Öz

Bu makale, coğrafyadaki feminist çalışmaların tarihi coğrafyaya katkılarını ele almaktadır. Tarihi coğrafya; geçmiş dünyaya dair bazı bilgileri sunan ve hikayesini anlatan coğrafyanın alt disiplini. 1970'lerin sonunda mekansal dönüş ile beşeri coğrafya içinde eleştirel ve teorik olarak yapılandırılmış bir tarihi coğrafya ortaya çıkmıştır. Fakat, tarihi coğrafya, geçmiş anlamada feminizmin teorik ve ampirik katkılarını genel anlamıyla göz ardı etmiştir. Bu makale ise feminist coğrafya ile tarihi coğrafya arasındaki faydalı etkileşimi ele almaktadır. Makale, tarihsel olarak coğrafya disiplini ihmal edilen kadınların fikirleri, bakış açıları ve duygularının tarihi coğrafyaya ne tür katkılar yapabileceğinin yollarını aramaktadır. Makale, nitel araştırma tekniklerine başvurarak Anglo-Sakson tarihi coğrafyasında 19. yüzyılda çeşitli temalar üzerine yazılmış çalışmalara feminist bir bakış açısı sunmaktadır. Bu nedenle makale, toplumsal cinsiyet rolleri, coğrafi bilginin üretimi ve kamusal alanın ahlaki tahayyülleri gibi bazı temaları dikkatli bir şekilde analiz ederek 19. yüzyılın mekansal dinamikleri ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Sonuç olarak makale, feminist analizlerin mekansal ve tarihsel bağlamları nasıl ele alıp sorunsallaştırdığını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi coğrafya; feminist coğrafya; toplumsal cinsiyet; mekansalılık; sömürge geçmişi

Abstract

This article examines the contributions of feminist geographical studies to historical geography. Historical geography is a sub-discipline of geography that presents knowledge about the past world and retells its story. Thanks to the spatial turn at the end of the 1970s, a critical and theoretically structured historical geography emerged within human geography. However, historical geography has generally underestimated the theoretical and empirical contributions of feminism in understanding the past. This article evaluates the fruitful interaction between feminist geography and historical geography. The article seeks ways to contribute to the historical geography by considering women's ideas, perspectives, and feelings, which have historically been neglected in the discipline. By applying qualitative research techniques, the article presents a feminist perspective to the studies written in Anglo-Saxon historical geography about various themes in the 19th century. Therefore, the article examines the relationship between the spatial dynamics of the 19th century and the genders by carefully analysing some themes such as gender roles, the production of geographical knowledge, and the moral imaginings of the public sphere. Consequently, the article examines how feminist analyses address and problematise spatial and historical contexts.

Keywords: Historical geography; feminist geography; gender; spatiality; colonial past

* Assist. Prof., Gaziantep Üniversitesi, ✉ semraakay@gantep.edu.tr

GİRİŞ

Beyaz adam, beni duy! Tarih, neredeyse hiç kimsenin bilmediği gibi, sadece okunacak bir şey değildir. Ve yalnızca, hatta esas olarak geçmişe gönderme yapmaz. Aksine, tarihin büyük gücü, onu içimizde taşımamız, birçok yönden bilinçsizce onun tarafından kontrol edilmemiz ve tarihin kelimenin tam anlamıyla yaptığımız her şeyde mevcut olması gerçeğinden gelir. Başka türlü olmazdı, çünkü referans çerçevelerimizi, kimliklerimizi ve özelemlerimizi tarihe borçluyuz.

—(Baldwin, 1965, s. 47)

Baldwin'in yukarıdaki alıntısından da anlaşılacağı üzere coğrafya her zaman tarihin bir ürünüdür. Tarih ile coğrafya arasındaki ilişki, oldukça eski dönemlere dayansa da modern tarihi coğrafyanın ortaya çıkması 1950'lerde Britanyalı bir coğrafyacı olan Henry Clifford Darby'nin çalışmalarına dayanmaktadır (Heffernan, 2008; Morrissey, Nally, Strohmayr ve Whelan, 2014). Jeomorfoloji ile birlikte tarihi coğrafyayı, coğrafya disiplinin en önemli iki sütunu olarak değerlendiren Darby, tarihi verilerden yararlanarak Orta Çağ İngiltere'sinin beşerî coğrafyasını kaleme almıştır (Holdsworth, 2003). Darby'nin tarihi coğrafya versiyonu zaman içerisinde değişmiş olsa da Gümüşçü'nün tabiriyle tarihi coğrafya "geçmişin coğrafyasıdır ve geçmişte herhangi bir periyottaki artan veya azalan insan faaliyetlerini, tarihi uyum içerisinde basitçe inceleyen/dile getiren coğrafi çalışmadır." (Gümüşçü, 2006, s. 165). Tanımdan da anlaşılacağı gibi tarihi coğrafyanın nihai amacı, geçmiş dünyaya dair bazı bilgileri (yeniden) sunmak, hikayesini anlatmaktır. Bu, elbette basit bir egzersiz değildir, ancak geçmişin coğrafyalarını eleştirel bir şekilde görünür kılmak, karmaşıklıklarını açıklamak ve miraslarını görmek gerekmektedir (Morrissey ve diğerleri, 2014).

1970'lerin sonunda mekansal dönüş ile birlikte beşerî coğrafya içinde eleştirel ve teorik olarak yapılandırılmış bir tarihi coğrafyanın tohumları atılmıştır. Tarihsel materyalizmle daha doğrudan bir ilişki kuran bu yeni yaklaşım; ekonomik, sosyal ve politik güç ilişkilerinin daha incelikli bir analizini gerektirmiştir. Bu tarz tarihi coğrafya özellikle de David Harvey gibi Marksist coğrafyacıların çalışmalarında ortaya çıkmıştır (Heffernan, 2008). Bu yaklaşımlar 1980'lerin ortalarından bu yana ise mekânın, gücün ve sosyal düzenin yeni yollar ile analizini gerektirmiş ve başta Michel Foucault olmak üzere bir dizi postyapısalcı kuramcı, tarihi coğrafya çalışmalarına ilham kaynağı olmuştur (Kearns, 1991; Mayhew, 2009). Bu şekilde daha eklettik hale gelen tarihi coğrafyada geçmişin, günümüz (ve gelecek) üzerindeki etkisi ele alınırken daha eleştirel tutumlar benimsenmiştir (Morrissey ve diğerleri, 2014).

Eleştirel tarihi coğrafyacılar, gerek kalıcı baskı ve sömürü miraslarını analiz ederken, gerekse de mücadele anılarını ve özgürleştirici vizyonlarının yeniden ifade edilmesini vurgularken geçmişin bugünü şekillendirme biçimlerine sıklıkla dikkat çekmiştir (Domosh, 2017; McKittrick, 2006; Van Sant ve diğerleri, 2020). Buna rağmen, Rose ve Ogborn'un (1988) iddia ettiği gibi tarihi coğrafya sınıf ve ırk gibi bazı radikal konulara açık olmasına rağmen büyük ölçüde geçmişi anlamada feminizmin teorik ve ampirik katkılarını göz ardı etmiştir. Tarihi coğrafyanın feminizm konusundaki bu ilgisizliği, kadınların marjinalleşmesine ve yine kadınların çeşitli tarihlerden ve coğrafyalardan tamamen dışlanmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle, Rose ve Ogborn'un ifadesi ile "Kadınlar bir zamanlar 'tarihten gizlendikleri' gibi coğrafyadan da gizlenmiştir. Yeniden inşa edilen geçmişte [kadınlar], sanki hiç var olmamış gibi silinmiştir." (1988, s. 405). Bu durum, birçok feminist yazarın da işaret ettiği gibi geçmişin anlaşılmasında geçmişin kazananları gözünden (erkekler) bilginin yayılmasına sebebiyet vermiştir (Domosh, 2003; Domosh ve Morin, 2003; Rose ve Ogborn, 1988).

Oysaki, coğrafi bilgiler ve tarihler tarafsız değildir; daha ziyade, belirli 'ötekileri' coğrafyadan silmeye yarayan güç ilişkileriyle bağlantılıdır (Domosh ve Morin, 2003). Coğrafi bilginin inşası ve kullanımı, başka bir deyişle, siyasetten ayrı düşünülemez. Bu açıdan, Pratt ve Hanson'ın (1994) da belirttiği gibi, mekansal ve tarihsel olanı ayırmak zordur; çünkü farklı yerlerde farklı cinsiyet ve sınıf kimliklerinin ortaya çıkması farklı tarihsellikler ve mekansallıkların düzenlenmesine bağlıdır. Geçmiş mekansal konfigürasyonlar bilginin inşasında ve üretiminde bu denli önemli ise, feminist fikirler ve teoriler tarihi coğrafyaya önemli ölçüde katkı sunabilme özelliğine sahiptir. Domosh ve Morin'in (2003) de belirttiği gibi feminist coğrafyanın kendisi önemli ölçüde tarihseldir. Bu makalenin amacı coğrafyadaki feminist çalışmaların tarihi coğrafyaya katkılarını ele almaktır.

Bu makalede, feminist coğrafya ile tarihi coğrafya arasındaki faydalı etkileşim ele alınacaktır. Bunu yaparken de geçmişe aşağıdan yukarıya yaklaşmak fikri esas alınacaktır; yani tarihsel olarak ihmal edilen kadınların fikirleri, bakış açıları ve duygularını anlamaya yönelik bir çaba makale boyunca sarf edilecektir. Bu noktada bu makale, mekânı dünyanın içinde ilerlediği sabit ve mutlak bir kap olarak değil, ilişkisel bir şekilde oluşan sosyal bir inşa olarak ele almaktadır (bkz. Livingstone, 1994; Massey, 2005, 2013; Soja, 1985, 1996). Zaten, 1960 ve 1970'lerde coğrafyadaki mekansal dönüşten bu yana mekânın sosyal bir inşa olduğu fikri coğrafyada artık nakarat haline gelmiştir. Soja'nın (1985) da iddia ettiği gibi insanlar kendi tarihlerini yapabildikleri gibi kendi coğrafyalarını da yaparlar. Toplumsal yaşamın mekansallığında kalıcı belirlenimler, değiştirilemez olumsallıklar yoktur. Aksine, sosyal ve mekansal ilişkiler birbiriyle bağlantılıdır. İlişkisel mekân görüşünü savunan bu makale dolayısıyla da coğrafyada feminist analizlerin mekansal ve tarihsel bağlamları nasıl ele alıp sorunsallaştırdığını inceleyecektir.

Anglosakson coğrafyada feminist coğrafya ve tarihi coğrafyaya arasındaki etkileşim özellikle de son birkaç on yılda olmuştur (Bell ve McEwan, 1996; Domosh ve Morin, 2003; Howell, 1999, 2000; Kearns, 1997; Legg ve Brown, 2013; McKittrick, 2006; Mills, 1990, 1996; Morin ve Berg, 1999). Fakat, Türkiye'de coğrafya akademisi içerisinde tarihi coğrafya oldukça ihmal edilmiş bir alt disiplindir (Gümüşçü, 2006). Gümüşçü, birçok çalışmasında hem tarihi coğrafya ve kapsamı (Gümüşçü, 2006, 2008a, 2008b, 2017) hem de Türkiye'de sınırların değişen anlamı (Gümüşçü, 2010), halk sağlığı (Gümüşçü, 2003; Yiğit ve Gümüşçü, 2016) ile nüfus, yerleşme ve göç (Eastwood ve diğerleri, 2009; Gümüşçü, 2004; Özünlü ve Gümüşçü, 2016) gibi temaların tarihi coğrafyaları çalışılmıştır. Gümüşçü'nün ve diğerlerinin (Eskikurt, 2005; Yetişgin, 2007) Türkiye'deki tarihi coğrafya alanında yaptıkları çalışmaların disipline katkıları şüphesiz ki yadsınamaz olmasına rağmen Türk akademisi içerisinde tarihi coğrafyada sosyal teori eleştirel düşünceden esinlenmiş çalışmalar bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye coğrafya akademisi içerisinde de turizm (Bahar ve Emekli, 2018), özel ve kamusal alanlar arasındaki ayırım (Akşit, 2017), kentler ve cinsiyetlendirilmesi (Miroğlu, 2018; Yücesahin ve Yazgan, 2017), göçmenler (Doğanay, Şahin ve Özdemir, 2007) ve beşerî coğrafyaya feminist itirazlar (Tuncer, 2012) gibi birçok alanı kapsayan konularda feminist yaklaşımlı çalışmalarının sayısı son dönemlerde artış göstermiştir. Fakat, feminist coğrafya ile tarihi coğrafya arasındaki incelikli ilişkiyi temel alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Temel motivasyonu literatürdeki bu eksikliği doldurmak olan bu makale, Türk coğrafya akademisine feminist çalışmalar ile tarihi coğrafya arasındaki faydalı etkileşimi tanıtmayı amaçlamaktadır.

Makale, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, feminist teorisyenlerin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farkı neden doğallıktan çıkarmaya çalıştıkları konu edilip, toplumsal cinsiyetin kültürel ve sosyal olarak inşa edildiği düşüncesi savunulacaktır. Ayrıca bu bölümde, toplumsal cinsiyetin coğrafi bilginin üretildiği mekanizmalardaki önemine dikkat çekilecektir. İkinci bölümde, Avrupa sömürgeciliğinin yayıldığı ve kurumsallaştığı 19. yüzyıldaki coğrafi bilginin üretim yollarına yaklaşım, o dönemdeki kadın coğrafyacıların veya asker eşlerinin deneyimlerini konu alan feminist çalışmaların baskın olan coğrafi bilgiye nasıl meydan okunduğu incelenecektir. Son bölümde ise 19. yüzyılda Anglosakson coğrafyalarda kamusal alanlarda görünür hale gelen kadınların toplum tarafından algılanma mekanizmaları konu edilecektir. Burada özellikle de toplumun ahlaki tahayyüllerinin mekan üzerindeki etkisinin toplumsal cinsiyet ilişkilerinden ayrı düşünülmeceği iddia edilecektir.

YÖNTEM

Bu makalede nitel veri tekniklerine başvurulmuştur. Nitel teknikler içinden ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Bu amaçla, Anglosakson tarihi coğrafyasında feminist bakış açısıyla yazılmış çalışmalar analiz edilmiştir. Özellikle de Judith Butler, Donna Haraway, Joan Scott ve Gayatri Spivak gibi feminist ve postkolonyal teorisyenlerin kuramlarından yararlanan feminist coğrafi çalışmalar incelenmiştir. Bahsi geçen teorisyenler, ırk, etnisite, toplumsal cinsiyet, cinsellik, yaş gibi farklılık kategorilerini ele alıp, bu farklılıkların ortaya çıktığı tarihi ve coğrafyaları anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu açıdan, cinsiyet ilişkilerinin tarihselliğini araştıran feminist coğrafyalara ilham kaynağı olmuştur. Bu minvalde, bu çalışmada sınıf, ırk ve cinsiyet gibi sorunları problematize eden (kadın veya erkek coğrafyacılar tarafından üretilmiş) çalışmalar analiz edilmiştir. Bu çalışmaların hepsi ise İngilizce dilinde yazılmış çalışmalardır. Daha da açıklayıcı olmak gerekirse; Mona Domosh, Pratt Howell, Sara Mills, Karen Morin, Alison Blunt, Gillian Rose, Linda McDowell, Geary Kearns, Cheryl McEwan ve Morag Bell vb. gibi feminist

coğrafyaya katkı yapmış coğrafyacıların tarihi coğrafya ile ilgili çalışmalarının¹ analizi yapılmıştır. Bundan yola çıkarak makalede, feminist coğrafyanın tarihi coğrafyaya ne gibi ontolojik ve epistemolojik katkı yapabileceklerinin yolları aranmıştır.

Makale, zamansal açıdan, 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın başlarında dünyaya yayıldığı bilinen Avrupa sömürgecilik dönemi ile sınırlandırılmıştır. Bu dönemin seçilmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. İlk olarak, 19. yüzyıl modern bir bilim olarak coğrafya biliminin kurumsallaştığı ve üniversitelerde ayrı bir disiplin olarak öğretildiği dönemdir. İkinci olarak, bu dönem aynı zamanda sömürgeciliğin küreselleştiği ve kurumsallaştığı bir döneme tekabül etmektedir. Üçüncü olarak, bu dönem aynı zamanda Batı modernitesinin ortaya çıktığı ve bunun sonucunda toplumsal hayatta kamusal mekânların çoğalması gibi birçok değişimin yaşanması ile ilişkilendirilir. Son olarak ise diğer sebeplerle bağlantılı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çarpıcı bir biçimde gün yüzüne çıktığı dönem de yine bu döneme tekabül etmektedir. Dolayısıyla da bu dönemin tarihi coğrafyasının feminist perspektiflerle analiz edilmesi tarihi coğrafyada oldukça faydalı tartışmalar yaratacaktır.

Bu makalede sömürgeciliğin küreselleştiği 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın başına tekabül eden dönemin mekansal dinamikleri ile cinsiyetler arasındaki ilişki üç tema üzerinden analiz edilmiştir. Bunlar; toplumsal cinsiyet rolleri, coğrafi bilginin üretimi ve kamusal alanın ahlaki tahayyülleridir. Makale boyunca postkolonyal feminist bakış açısı kullanılacaktır. Bundan kasıt ise Batı merkezli anlatıları (çoğu zaman heteroseksüel ve erkek) merkeze almayan; bunun aksine bu anlatılara eleştiri getiren bir bakış açısidir. Böyle bir yaklaşım günlük yaşam deneyimlerinde cinsiyet, sınıf ve ırk gibi kimliği oluşturan rolünü merkeze alacaktır. Böyle bir yaklaşım hem sömürgecilik pratiklerinin eleştirisinde hem de kamusal hayatta kadınların görünürlüğünün artması gibi durumlarda cinsiyeti sınıf ve ırk ilişkilerinden bağımsız düşünümeyeceğini ortaya çıkaracaktır.

CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİLERİNİN TARİHSELLİĞİ

Feminist coğrafyacılar, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi doğallıktan çıkarmak için çok çaba sarf etmiştir. Cinsiyet (sex), erkekler ve kadınlar arasındaki cinsel organ ve üreme organlarındaki farklılıklara dayanan, biyolojik olarak belirlenmiş farklılıkları ifade ederken toplumsal cinsiyet (gender) ise kadınsı ve erkeksi özelliklerin sosyal yapısını ifade etmektedir. Feminist bir coğrafyacı olan Isabel Dyck'a (1990) göre toplumsal cinsiyet, zaman ve mekana göre değişen uygulamalar yoluyla aktif bir şekilde inşa edilmiştir. Aslında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımın ortaya çıkması feminist çalışmalarda çığır açan ünlü Fransız filozof ve aktivist Simone de Beauvoir'ın 1953'te yayımlanan *İkinci Cins* kitabına dayanmaktadır. *İkinci Cins'te*, Beauvoir, (1993, s.13) "Kadın doğulmaz: Kadın olunur." tezini savunmuştur. Beauvoir (1993, s. 13), "İnsan dışısının toplum içinde büründüğü biçimi belirleyen hiçbir biyolojik, ruhsal, ekonomik yazgı yoktur; erkek ile hadım edilmiş varlık arasındaki kadınsı diye nitelendirilen bu ürünü yaratan, uygarlığın bütünüdür." demiştir. Beauvoir'ın *İkinci Cins* kitabı, feminist hareketin ikinci dalgasına² tekabül etmiştir. İkinci dalga feminist hareket; kadın ve erkek arasında daha eşitlikçi olan farklı bir toplum düzenlemesini hayal etmiştir (Nayak ve Jeffrey, 2013). Beauvoir'den ilham alan birçok feminist teorisyen, erkek ve kadın arasındaki toplumsal cinsiyet rollerinin farklılığının biyolojiden çok kültürle ilgili olduğu tezini desteklemiştir.

Kadınlar ve erkekler arasındaki büyük farklılıklar, köken olarak biyolojik olmaktan ziyade kültürel ise, o zaman kadınların erkeklere göre dezavantajlı duruma düşürülme biçimleri doğada yoktur; bu durum kültürel köken olarak iktidarın

1 Bu coğrafyacıların çalışmaları Transactions of the Institute of British Geographers, Environment and Planning D: Society and Space, Journal of Historical Geography, Gender, Place and Culture: A journal of feminist geography, Progress in Human Geography ve Annals of the American Association of Geographers gibi coğrafya alanında en bilindik çoğu zaman yayınlanmaktadır.

2 Feminizm tarihsel olarak üç dalga halinde gerçekleşmiştir. Feminizmin ilk dalgası 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ABD ve İngiltere basta olmak üzere Batı'da ortaya çıkmış, odak noktası ise siyasi haklar (seçme ve seçilme hakları ile mülkiyet hakkı) konusunda cinsiyet eşitliği olmuştur. 1960'ların başlarında ortaya çıkan ikinci dalga feminist hareket ise toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğini tamamen ortadan kaldırmaya yönelik olmuştur. Bu anlamda ikinci dalga feminizmin odak noktası, eğitim, istihdam ve barınma gibi alanlarda cinsiyet temelindeki ayrımcılıkları sona erdirmek olmuştur. 1990'larda ortaya çıkan üçüncü dalga feminist hareket ise tek tip bir feminizmin tanımlanmasına karşı çıkmıştır. Buna göre ikinci dalga feminizm, farklı deneyimlere sahip kadın öznelerin hepsini kapsamamıştır. Bu minvalde üçüncü dalga feminizm, ırk, etnisite, milliyet, din, cinsel tercih gibi kültürel özellikleri hesaba katarak feminist hareketi dünyadaki tüm kadınları içine alabilecek şekilde genişletmeyi amaçlamıştır (Rampton, 2015). Bazıları 2010 sonrası dönemde feminizmin artık dördüncü dalgaya girdiğini iddia etmektedir (Akay-Dağ, 2020).

kullanılmasıyla ortaya çıkmış ve sosyal ve politik yollarla pekiştirilmiştir (Bondi ve Davidson, 2003). Dolayısıyla da feminist teorisyenler kadın ve erkeklere atfedilen niteliklerde geniş farklılıklar ortaya çıkaran durumun çeşitli kültürler arası ve tarihsel kanıtlarına işaret etmiştir (Moore, 1988). Feminist bir coğrafyacı olan Gillian Rose'un (1993) da belirttiği gibi tarihsel ve sosyal olarak erkeklik kavramı kadınlıktan daha üstün inşa edilmiştir. Başka bir deyişle, tarih boyunca kadınlık erkekliğin "ötekisi" olarak hizmet etmiştir (Rose, 1993). Bu noktada, ünlü Fransız postyapısalcı düşünür Michel Foucault'nun iktidarı ele alma biçimi, cinsiyetlendirilmiş kimliğin ilişkisel doğasını anlamada önemlidir. Foucault'ya (1980) göre iktidar üretimi ile bilgi üretimi arasında yakın bir ilişki vardır. Tarih boyunca iktidarı elinde bulunduranlar erkekler olduğu için bilginin inşa edilmesi, yayılması ve sürdürülmesi de bu toplumsal cinsiyet ilişkilerinden ayrı düşünülemez.

Erkeksi nesnellığe karşı koymak için feministler, bilgi üretiminin yerleşik doğasının daha fazla takdir edilmesini talep etmiştir. Feminist düşünürler tüm bilginin belirli bir perspektiften ortaya çıktığını ve temelde bu perspektifin erkeksi olduğunu vurgulamak istemiştir (Bondi ve Davidson, 2003; Nayak ve Jeffrey, 2013). Kelly-Gadol'un (1976) da belirttiği gibi kadınlar, tarih boyunca savaş, zenginlik, yasa, hükümet, sanat ve bilim yapmaktan büyük ölçüde dışlanmıştır. Dolayısıyla da kadınların tarihten dışlanması, tarihsel olarak bilginin erkekler tarafından inşa edilmesine ve bir bakıma patriyarkaya hizmet etmesine sebebiyet vermektedir. Patriyarka farklı yerlerde farklı biçimler alır ve bu çeşitliliği analiz etmek, diğer sosyal yapılarla olan çeşitli ilişkilerinin anlaşılmasına önemli bir katkıdır (Rose ve Ogborn, 1988). Pek çok feminist coğrafyacının da gösterdiği gibi patriyarka, mekansal pratiklerin yapılandırılması için çok önemlidir ve patriyarkanın pratikleri zaman ve mekana göre farklılık göstermektedir (Nayak ve Jeffrey, 2013; G. Rose ve Ogborn, 1988).

Eğer Scott'un (1989) da söylediği gibi tarih yazmak, iktidar ilişkilerini hem yansıtan hem de yaratan bir siyasi alıştırma ise o halde feminist coğrafyacılar bilginin üretildiği mekanizmalara ve varsayımlara meydan okumuştur. Bu minvalde sonraki bölümler feminist coğrafyacıların çalışmalarının tarihi coğrafyaya katkısı tartışılacaktır. İlk olarak; feminist coğrafyacıların disiplinin tarihi ile ilgili ortaya çıkardıkları çalışmaların temelde androsantrik yani erkek bakış açısıyla yazılan coğrafya düşünceye nasıl meydan okuduğunu ele almaktadır. Bunu yaparken 19. ve 20. sömürge pratiğine ve söylemlerine alternatif anlatılar oluşturulacaktır. Takip eden bölümde ise 19. yüzyılda kamusal mekanlarda görünür hale gelen kadınların ataerkil yapılar tarafından nasıl etiketlendiği irdelenecektir.

COĞRAFYANIN SÖMÜRGE GEÇMİŞİ VE SÖMÜRGEÇİLİĞİN ALTERNATİF ANLATILARI

Bu bölüm, 19 ve 20. yüzyıldaki ihmal edilen kadınların çalışmalarından yola çıkarak eril sömürge söylemlerine alternatif bir anlatı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Tarihi coğrafyacılar, coğrafyanın tarihi anlatılarının yalnızca içeriğine değil, aynı zamanda söylemlerine ve yapılarına da şüpheyle bakmıştır. Her ne kadar tarihi coğrafyacılar 1970'lerden bu yana coğrafyanın sömürgecilik ve imparatorluk ile iç içe olan geçmişine meydan okusa da akademik bir disiplin olarak coğrafya, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başlarında emperyalizm ve sömürgecilik için bir araç olarak kullanılmıştır. Avrupa sömürgeciliği gelişmemiş ve olgunlaşmamış toprakları ve insanları daha medeni hale getirmek için bir kurtarma misyonuna dayanmaktaydı (Gregory, 2004; Morrissey ve diğerleri, 2014; Said, 1978). Başka bir deyişle, "medenileştirme misyonu", Avrupa devletlerinin sözde medeniyetten yoksun dünyanın barbar bölgelerine düzen getiren bir misyon olarak tanımlanmıştır (Nayak ve Jeffrey, 2013). Edward Said'in aydınlatıcı ve ufuk açıcı çalışması *Şarkiyatçılık* (1978), Avrupa'nın bu kültürel ikiliklere dayanan sömürgeci söylemlerini düşünmek için bir başlangıç noktasıdır. Said, Şarkiyatçılıkta, filolog, tarihçi, edebiyatçı ve sosyolog gibi akademisyenler tarafından inşa edilen Batı temsillerini inceleyip Batı dışı coğrafyaların Batı tarafından kolektif bir şekilde üretildiğini iddia etmiştir. Said'in *ötekilik* ürettiğini düşündüğü emperyalizm ve sömürgecilik, güçlü söylemler veya temsiller tarafından uzun yıllar boyunca desteklenmiştir.

Sömürgecilik dönemi boyunca Gregory'nin (2004) de hatırlattığı gibi sömürge söylemi, kimlik ve farklılığı farklı alanlara, yerlere ve insanlara atfederek baskın ve sömürgeleştirici bilgileri (iktidarı kolaylaştıran bilgiler) üretmiş ve devamında da sürdürmüştür. Bu minvalde Avrupalı ana aktörler, uygarlığın kendisini, bağımlı (dişil) ilkel durumundan bağımsız (erkekçe) bir uygarlık durumuna evrimsel bir hareket olarak inşa etmiştir (Morin, 1998). Örneğin, James Duncan'ın (2002)

19. yüzyıl Seylan'ının plantasyon tarımında çalıştırılan işçilerle ilgili yaptığı çalışma oldukça aydınlatıcıdır. İşçilerin günlük pratiklerini analiz eden Duncan, işçi bedenlerinin hem İngiliz sömürgecileri tarafından nasıl disipline edildiğini ve egemenlik altına alındığını hem de sömürgecilere karşı gizli ve açık bir şekilde direniş araçları olarak nasıl hareket ettiklerini göstermektedir. Duncan'ın çalışması açık bir şekilde feminist teoriden yararlanmasa bile feminist kaygıların anahtar temalarından olan (işçi) bedene yönelmesi, kolonilerin nasıl dişil bir mekâna indirildiğini ortaya çıkarmaktadır.

Feminist coğrafyacılar, coğrafyanın hegemonik tarihi söylemlerine ve yapılarına meydan okumuştur (McDowell, 1992); Rose, 1993 ve 1995). Feminist coğrafyacılar, akademik bir disiplin dalı olarak coğrafyanın normatif tarihinin beyaz ve heteroseksüel erkek kahramanların coğrafi bilgiyi üretmedeki rollerine dikkat çekip, aynı zamanda belirli coğrafya türleri arasındaki cinsiyet farkının inşası hakkında daha temel soruları da gündeme getirmiştir (Bell ve McEwan, 1996; Domosh ve Morin, 2003; McKittrick, 2006; Mills, 1990, 1996; Morin ve Berg, 1999). Zaten sömürgeciliğin kurumsallaştığı bir dönem olan 19. yüzyılda coğrafi araştırmalar genellikle erkek işi olarak görülmekteydi. Nitekim, 19. yüzyılın en büyük coğrafi topluluğu olan İngiliz Kraliyet Coğrafya Topluluğu (Royal Geographical Society – RGS), kadınların topluluğa üyeliklerini uzun bir dönem boyunca kabul etmemiştir (Bell ve McEwan, 1996). Bell ve McEwan'ın (1996) da hatırlattığı gibi kadınların RGS'e üye olabilmelerinin yolu 1913'te açılmasına rağmen üyelik için kadınların coğrafi bilginin ilerlemesine katkıda bulunmaları gerektirmiştir. Coğrafi bilgiye katkı ise keşif yapmış olmaktan geçmekteydi ki bu da bir anlamda dönemin imparatorluk bağlantıları ile yakından ilişkidir. Nitekim, o dönemde RGS'e üye olan kadın entelektüeller Hindistan, Afrika gibi bölgelere uzun süreli keşif gezileri düzenlemiştir. Bu durum da coğrafi pratik ile emperyalizm arasındaki bağların oldukça güçlü olduğunun işaretidir.

Kadınların coğrafi bilgi üretiminden dışlanması, Mills'e (1996) göre eril sömürgecilerin baskın temsilleri olan sömürge mekânının genellikle monolitik terimlerle (eril) tanımlanmasına sebebiyet vermiştir. Monolitik sömürge anlatılarına karşı feminist coğrafyacılar, post-yapısal ve post-kolonyal söylemleri kullanarak coğrafyanın sömürgecilikle ilişkisini kadınların deneyimlerinden yola çıkarak yeniden düşünmeye davet etmektedir. Bu açıdan feminist coğrafyacılar, kadınların (ve erkeklerin) öznelliklerinin mekanda parçalanmış doğasına dikkat çekmeye çalışmıştır (Bell ve McEwan, 1996; Blunt ve Rose, 1994; Haley, 2013; Kearns, 1997; Legg ve Brown, 2013; Mills, 1996; Morin, 1998; Rose, 1988; Stoler, 2008).

Edward Said, Rana Kabbani, Mary Louise Pratt ve Peter Hulme gibi yazarlar sömürge döneminde erkek yazımı üzerine yaptıkları çalışmalarda seyahat yazılarını büyük ölçüde belirleyen kolonyal söylemleri ayrıntılı olarak anlatmıştır (Mills, 1990). Fakat, feminist coğrafyacılar bundan farklı olarak kadın deneyimlerini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Bu minvalde, feminist coğrafyacılar, kadınların yurtdışı seyahatlerindeki emperyalist güdülerini kuramsallaştırmaya, yazarların "niyetlerini" sorgulamaya ve kadınların sömürgelerdeki karmaşık maddi ve söylemsel iktidar ağlarını müzakere etme yollarını sorunsallaştırmaya yönelmiştir. Mills (1990), 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Britanya tarafından sömürgeleştirilmiş ülkelere keşif ve ziyaret amaçlı giden bir takım Britanyalı kadın seyahat yazarlarının deneyimlerinden yola çıkarak sömürgecilik döneminde beyaz Batılı heteroseksüel erkek tarafından oluşturulmuş coğrafi bilgiyi sorgulamaktadır. Mills, Beyaz Batılı kadınların seyahat yazılarının konum açısından, sömürgecilik yanlısı olandan açıkça sömürgecilik karşıtı olana ve kadın gezginler açısından maceracı kahraman olandan kırılğan kadınsı figüre kadar uzanan bir yelpazede kolayca kategorize edilemediğini belirtmiştir. Mills'e göre, kadın gezginlerin yazılarında erkek seyahat yazılarında görülmeyen unsurlar ve söylemsel çeşitlilikler bulunmaktadır. Bir taraftan, Britanyalı kadınların gezi yazıları sömürgecilik söylemleri tarafından şekillenirken diğer taraftan da kadınlık söylemleri tarafından belirlenmiştir. Örneğin; Kuzey Hindistan'daki dağlara kesif için giden Nina Mazuchelli, yolculuğunu engelleri aşmak için yaptığı eylemlerden ziyade, neredeyse tamamen başına gelen olayların onun üzerindeki duygusal etkisi ile ilişkilendirmiştir. Bu açıdan, Nina Mazuchelli deneyiminde erkek kâşiflerin anlatılarında eksik olan hislerini, yani dişil özelliklerini seyahat metinlerine yansıtmıştır. Benzer bir şekilde, Mary Kingsley, Batı Afrikadaki sömürge yönetimi ve misyonerlerin faaliyetlerini eleştirip bölge halkı ile yakın bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Bu açıdan kadın gezginlerin deneyimleri bir taraftan kendilerini zayıf, edilgen "öteki" olarak gören kültürel beklentileri yerine getirirken diğer taraftan da tehlike ve zorluklarla dolu bir dünyaya kasıtlı bir şekilde girerek bu kültürel beklentilere meydan okumuştur.

Kadın gezginlerin farklı coğrafyalara ziyaretleri ve neticesinde ürettikleri bilgi bir dizi sosyo-mekânsal tahakküm, tabiiyet ve direniş ilişkilerinden etkilenmiştir. Mills'in (1996) de hatırlattığı gibi sömürgeleştirilmiş ve sömürgeci kadınların ve erkeklerin, mekandaki konumları yekpare değildir. Aksine sömürge mekânı, yer ve zaman içerisinde müzakere edilen üst üste bindirilmiş bir dizi sosyal alandır. Bu noktada, Morin'in (1998) İngiliz kadın gezginler ile Batı Kızılderililer (ABD'deki) arasındaki karşılaşmalarını konu alan çalışması oldukça dikkat çekicidir. Morin çalışmasında, İngiliz kadın gezginlerin seyahat metinlerinin üretiminde hem kadın gezginlerin hem de karşılaştıkları toplumsal cinsiyetli ve ırksallaştırılmış bireyler olarak yerli Amerikalıların çok sayıda söylemsel temsiline iddia etmiştir. Morin, yerli Amerikalılar ve beyazlar arasında, basit muhalif 'ezen-ezilen' modelinin ima ettiğinden çok daha karmaşık bir dizi sosyal ilişkinin gerçekleştiğini göstermeye çalışmıştır. Her ne kadar Viktorya dönemi kolonyal söylemler İngiliz kadın gezginlerin metinlerini büyük ölçüde şekillendirmiş olsa da kadın gezginlerin yerli Amerikalılarla karşılaşmaları heterojen kolonyal söylemler ortaya çıkarmıştır. İngiliz kadın gezginler seyahat anlatılarında, yerli grupların potansiyellerini kabul ederek zaman zaman ABD hükümetinin ve beyaz yerleşimcilerin eylemlerini eleştirmiş veya övmüş; zaman zaman da yerli kadınların mağduriyetlerinde yerli erkeklerde kusur bulmuş veya Batılı olmayan cinsiyet ilişkilerinin daha olumlu bir tasvirini sunmuşlardır. Bu açıdan Morin'in belirttiği gibi Batı'ya seyahat eden bu gezginlerin söylemlerini kişisel ve ailevi, ahlaki ve dini ve kadınların toplumsal rolleri etrafındaki bir dizi sosyal belirteç oluşturmuştur.

Sömürgecilik bağlamında ötekileştirmenin, Gay (1993) ve Stoier'in (1995) da iddia ettiği gibi, psikolojik boyutları oldukça tartışmalıdır. Stoier (1995), kolonilerdeki siyahlara karşı beyaz saldırganlığının çoğu zaman metropollerde (çekirdek mekanlarda) şekillendiğini ve üretildiğini iddia etmektedir. Emperyal tebaa, kolonileri boyun eğdirme ve onları Hıristiyanlaştırma misyonu, bilim ve teknolojiyi yayma zorunluluğu, adalet ve özgürlüğü yayma gibi bir takım emperyalist görevler ve arzular üstlenmiştir. Emperyalist kimliğin bu şekilde oluşturulması ilkel olanla arasına oldukça derin bir mesafe koymuştur. Metropolde oluşturulan bu emperyalist özcü kimlikler ise kolonilerde deneyimlenmiştir (Morrissey ve diğerleri, 2014; Stoier, 1995); fakat kolonilerde deneyimlenme şekilleri de oldukça çeşitlidir. Kearns'ın (1997) çalışması ünlü İngiliz siyasi coğrafyacı ve kâşif Halford John Mackinder ile yine İngiliz bir antropolog ve kâşif olan Mary Kingsley'in kolonilerdeki farklı kimlik deneyimlerinin karşılaştırmalı analizini yapmaktadır. Kearns'ın çalışması eril ve dişil öznelerin Batı Afrikadaki emperyalist tecrübelerinin benzersizliği ve tutarsızlığını ortaya çıkarmaktadır. Halford Mackinder, dağlara tırmanmak, barometrik basınç ve rüzgar yönünü ölçmek ve yerli halk ile minimum bir etkileşim içinde olmak gibi Viktorya döneminin tipik bir eril temsilcisi iken Mary Kingsley'in emperyalist deneyimi oldukça farklıdır. Kingsley, hiçbir beyaz adamın gitmediği bölgelerde bizzat yerlilerle birlikte yaşamış ve (vahşi) doğada hayatta kalabilmek için yerli grupların verdiği tavsiyelere uymuştur. Mackinder'in yerli gruplar karşısında edindiği ırkçı beyaz özne kimliğine karşı Kingsley, yerli gruplara zaman zaman sempati duymuş, Afrika'nın Arap istilaları ve Avrupa tarafından başlatılan transatlantik köle ticaretinden kaynaklanan karanlık bir çağa girdiği fikrini ortaya atmıştır. Bununla birlikte Kearns'ın de iddia ettiği gibi Kingsley'in yerlilere karşı tutumu tamamen emperyalist söylemlerinin dışında değildir. Kingsley, zaman zaman Afrikalılara çocuk gibi davranarak hem annelik hem de babalık rollerini üstlenmiştir. Bu anlamda Kingsley'in tutumu İngiliz imparatorluğunun yerlilere karşı bir jesti olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, Kearns'ın çalışması, bir taraftan yaygın olan eril emperyalist söylemlere meydan okurken diğer taraftan da emperyalist kimliklerin (bu noktada kadın öznelerin) statik olmadığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Sonuç olarak, sömürge mekânı tekil bir yapıya sahip olmamıştır. Her ne kadar sömürge mekânı erillikle işaretlenmiş olsa da sömürge mekânı aslında sömürgeci kadınların ve erkeklerin mekandaki konumlarını sorgulamaları ve müzakere etmeleri yoluyla oluşmuştur. Bu anlamda kadınların seslerinin araştırmalara dahil edilmesi monolitik olan sömürge söylemlerine alternatif söylemler veya anti-emperyal söylemler üretecektir. Aynı zamanda susturulmuş kadın seslerinin çalışmalara dahil edilmesi coğrafya disiplininin geçmişindeki militarizasyona aşırı vurgu yapılmasına meydan okumaktadır. Çünkü, sömürge dönemi coğrafi araştırmalar militarizmle iç içe geçmişti. Elbette bu noktada dışlanmış kadınların seyahat yazılarının tamamen anti-emperyalist olduğunu iddia etmek de oldukça zor bir çaba olacaktır. Çoğu zaman sömürge veya askeri figürlerin eşleri veya akrabaları gibi seçkin konumlara sahip olan kadınlar, yer yer konumları nedeniyle coğrafya ile emperyalizm arasındaki yakın bağları desteklemiştir. Fakat, kadın gezginlerin seslerine daha fazla yer vermek, coğrafya ve

emperyalizm arasındaki ilişkinin yekpare olmadığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir (Nayak ve Jeffrey, 2013). Bunun yanı sıra, feminist coğrafyacıların tarihi yeniden okumada susturulmuş kadın seslerine verdikleri bu önem tarihi coğrafya çalışmalarına ötekinin perspektifinden tarihi yeniden düşünmeye davet ettiği için de hegemonik tarih anlatılarına alternatif anlatılar üretecektir.

KAMUSAL MEKANLARDA KADINLIĞIN AHLAKİ TAHAYYÜLLERİ

19. yüzyılda sanayi devrimini izleyen yıllarda, modern kent toplumlarının inşa edilmesi ile kamusal alan ortaya çıkmıştır. Ünlü Alman düşünür Habermas'ın tanımıyla kamusal alan, “özel şahısların, kendilerini ilgilendiren ortak bir mesele etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın neticesinde o mesele hakkında ortak kanaati, kamuoyunu oluşturdukları araç, süreç ve mekanların tanımladığı hayat alanıdır.” (Yegen, 2013, s. 128). Kamusal alan, burjuvazinin ilk olarak kendi tasarım ve yapım çıkarlarını etkili bir şekilde iletebildiği alanlar olup bir dizi ölçekte işleyen bilgi ağlarının yaratılmasına yol açmıştır (Morrissey ve diğerleri, 2014). Bu tür ticari çıkarların gerçekleştirilmesi için araç olan kamusal alan, siyasal özgürlüklerin ve etkinin paralel olarak gelişmesi ile ilgili olup demokratik toplumların oluşmasına yol açmıştır. Özünde özgürleştirici özelliğe sahip olan kamusal alan ortaya çıktığında aynı zamanda sınıf, cinsiyet ve ırkla sınırlandırılmıştı. Tarihsel olarak kamusal alanlar erillikle ilişkilendirilirken, özel alanlar ise dişilikle ilişkilendirilmiştir. Bu açıdan feminist coğrafyacılar, kamusal ve özel alan arasındaki bu ikiliklere mesafeli yaklaşmıştır (Bondi ve Davidson, 2003). Feminist coğrafyacılar, mekânın cinsiyet ve imajla olan karmaşık etkileşimini anlamak için oldukça önemli çalışmalar ortaya çıkarmıştır (Rose ve Ogborn, 1988).

Bu bölüm, 19. yüzyılda kamusal alanlarda görünür hale gelen kadınların ahlaki temellerle nasıl algılandığını göstermektedir. Bunu yaparken de Massey (2005, 2013) ve McDowell (1992, 1996) gibi feminist coğrafyacıların işaret ettiği mekân kavramsallaştırmasına başvurulacaktır. Bu feminist coğrafyacıların da belirttiği gibi mekânı kavramsallaştırmak aynı zamanda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin inşa edilme yollarını düşünmekten geçmektedir. Mekân, toplumsal cinsiyet ilişkilerini yapılandırdığı; erkeklerin ve kadınların yaşamlarının mekansal kalıpları, cinsiyetleri, sınıfları ve ırklarının hem bir yansıması hem de teyididir (Rose ve Ogborn, 1988). Bu yüzden, kamusal mekanlarla ilgili ima edilen ahlaki yargılar orada yaşayan insanların kamusal mekâna atfettikleri normlardan ve beklentilerden bağımsız değildir. 19. yüzyılda, şehirli modern hayat tarzlarının yükselişi ile kamusal mekanlarda kadınlar ve erkeklerden farklı toplumsal cinsiyet rolleri icra etmeleri beklenmekteydi (Mansvelt, 2005). Domosh'un (2001) da belirttiği gibi, bu düzen kadınların doğuştan gelen ahlaka sahip çıkmaları ve tutkularına teslim olmamaları gibi bir takım beklentiye içermekteydi. Fakat, ahlakın bu tür normatif ve normalleştirici standartlarını ihlal eden kadınlar, toplum içinde ahlaki öfkeye maruz kalmıştır (Bondi ve Davidson, 2003). Bu doğrultuda, pek çok feminist coğrafyacının araştırmaları kadınlara yüklenen ahlaki çifte standardı ortaya çıkarmıştır.

Mona Domosh'un (2001) New York şehrinde tüketim kültürünün değişmesine bağlı olarak kamusal alanda görünürlüğü artan New Yorklu kadın figürü üzerine yaptığı çalışması oldukça dikkat çekicidir. Domosh çalışmasında, 19. yüzyıl kentlerinde tüketim mekânlarının ahlaki yargularla nasıl iç içe geçtiğini göstermeye çalışmaktadır. Buna göre, kitlesel sanayileşmenin sonucu olarak gelişen ekonomik büyüme ve zenginlik New York kentinde halkın kültürel statüsünü sergilemeye hizmet eden tiyatrolar, balo salonları, müzeler, parklar ile mağazalar, restoranlar, dans salonları gibi tüketime katkı sağlayan yeni kamusal mekânların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yeni kamusal alan ağlarının başat özneleri ise orta sınıf New York kadınları olmuştur. Kadınlığın modern biçimini temsil eden New York kadını Domosh'a göre 19. yüzyılda kendine özgü bir tür olarak toplumsal olarak işaretlenmiştir. Çünkü, New York kadını, bir yandan şıklığı ve cazibesi ile kamusal alanın keyfini sürüp diğer yandan da evinde iken çocukları ve kocası ile ilgilenmeyi gardırobuna ve güzelliğine vakit ayırmaktaydı. Kendilerini kamusal alanla özdeşleştiren bu kadınların cinsiyet rolleri ise gerek medya gerekse toplumun bir kesimi tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Domosh, kamusal mekanlarda moda uygun giyinen/davranan yeni tür kadının şüpheli olarak etiketlendiğini ve buna dayalı olarak kadınların kamusal alandaki varlıklarının ahlaksızlık ile ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Buna karşılık Domosh'un hatırlattığı gibi bu kamusal mekanlarda erkekler de bulunduğu halde erkeklerin varlığı kaygı uyandıran bir mevcudiyet oluşturmamıştır. O halde, toplumun cinsiyetlere yüklediği çeşitli roller mekânın inşasında büyük bir rol

oynamıştır. Kamusal mekanlarda mevcudiyetleri beklenmeyen New York kadınları, toplumun genel ahlaki ilkelerini rahatsız edip mekânın erilliğine hizmet etmiştir.

Kamusal alanın erillikle ilişkilendirilmesi orta sınıf New York kadınının toplumun ahlaki tahayyülünde ahlaksız ve cüretkâr kadın gibi farklı bir konuma yerleştirse de 19. yüzyıl New York'unda New York Kadınlarına karşı yeni yasalar yapmak veya onların mekanlarını kontrol etmek için özel kurallar çıkarılmamıştır (Mona Domosh, 2000). Aksine, orta sınıf New York kadın profili her ne kadar toplumsal normlara meydan okusa da tüketim toplumunun başat aktörleri olduklarından onlar için düzenlenen mekan ağları gün geçtikçe daha da artmıştır (Domosh, 2001; Mansvelt, 2005). Elbette ki kadınların kamusal alandaki konumları sadece kadınlık ve erkeklik gibi iki cinsiyet üzerinden değerlendirilemez. Pek çok feminist teorisyenin de işaret ettiği gibi, kadınlık (ve erkeklik) birden fazla şekilde inşa edilebilmektedir. Toplumsal cinsiyet, farklı yerlerde farklı şekilde oluşturulmaktadır, çünkü bu yerlerdeki sakinler sınıf, ırksal veya diğer sosyal değişkenler açısından farklılık göstermektedir. Dolayısıyla da mekan ve mekânsallıklar, cinsiyet ve diğer kategoriler tarafından kırılır (ve parçalanır) ve bu nedenle kadınsı ve erkeksi özelliğin versiyonlarının çoğalmasına katkıda bulunmaktadır (Bondi ve Davidson, 2003; Nayak ve Jeffrey, 2013). O halde, tarihsel olarak kamusal alandaki ahlaki tahayyüller, cinsiyet ile sınıf ve ırk gibi kimliğin diğer kategorilerinden etkilenmiştir.

Ahlaki tahayyüllerin cinsiyeti oluşturan diğer sosyal kategorilerle nasıl kesiştiğini gösteren Abelson (1992) çalışmasında kamusal mekanlarda kadınlığı sınıf temelli ele almıştır. Abelson, 19. yüzyıldaki Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadın hırsızlık vakalarını inceleyerek bu vakaların farklı sınıfa ait kadınlarla ilgili nasıl ahlaki söylemler ortaya çıkardığının izini sürmüştür. Abelson, orta sınıf kadınların hırsızlık vakalarının çoğu kez görmezden gelindiğini ve herhangi bir kovuşturmayla maruz kalmadığını belirtmiştir. Dahası, hırsızlık vakalarına karışan orta sınıf kadınları için kleptomani terimi yaratılıp bu terim gerek perakendeciler gerek medya ve de mahkemeler aracılığıyla pekiştirilmiştir. Bunun aksine hırsızlık vakalarına karışan işçi sınıfına mensup kadınlara ise gerekli yaptırımlar uygulanmıştır. Farklı sınıftan kadınlara uygulanan bu çifte standart, kamusal ahlakın inşa edilmesinde sınıf, cinsiyet ve suçun nasıl bağlantılı olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Kamusal alanların ahlak çerçevesinde cinsiyetlendirilmesi, sınıflandırılması ve ırksallaştırılması Beckingham'ın (2012) Liverpool, Howell'in (1999, 2000) Cambridge ve Hong Kong ile ilgili yaptığı çalışmalarda da ortaya çıkmaktadır. Beckingham (2012), 19. yüzyılın sonlarında kamusal alanda alkol kullanımı ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi İngiltere'nin Liverpool kenti üzerinden ele almaktadır. 19. yüzyılda Liverpool kenti, alkol kullanımı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sarhoşluk vakaları ile Londra'nın bile önüne geçmiştir. Beckingham ikna edici bir şekilde artan sarhoşluk vakalarında kadınların nasıl hedef alındığını göstermiştir. Liverpool'daki barlar ve meyhanelere alkol lisansının verilmesi için yeni yasal düzenlemeler hazırlanmış ve kadınlar ise bu yeni yasal normların hedefi haline gelmiştir. Ruhsatlı mekanlarda içki içen herhangi bir kadın sapkın olarak etiketlenirken, Liverpool polisi tarafından yakalandıklarında sarhoş olan kadınların yüzde 80 ile 90'ı ise fuhuş işçisi olarak kaydedilmiştir. Bu açıdan, toplumsal cinsiyet ve cinsel kimlikler bizzat mekan üzerinden anlam bulmuş; bu durum barlara ve meyhanelere giden saygın kadınların bile hakarete uğramasına sebep olmuştur. Beckingham'ın çalışması ahlaki davranışların sosyal olarak nasıl inşa edildiğini ve bu inşa edilme sürecindeki cinsiyetçi uygulamaların mekan üzerindeki uygulamalarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Howell'in (2000) İngiltere'nin Cambridge kentinde Viktorya dönemi (19. yüzyıl) boyunca fuhuş düzenlemelerini konu alan araştırması, fuhuş yapan kadınların kamusal alandan dışlanmalarını ortaya çıkarmıştır. Viktorya döneminin cinsellik söylemleri, erkekler için cinsel dürtünün doğal olduğu ve reddedilmemesi gerektiği varsayımıyla yönetilirken, fuhuş aktivitelerini de bir şekilde erkekler lehine rasyonelleştirmiştir. Bu yüzden de kadın seks işçileri, erkekleri baştan çıkararak ve böylece hem erkeleri kurbanlaştıran hem de savunmasız erkekleri cezbeden saldırgan aktörler olarak görülüp kamusal alanlarda işaretlenmiş öznelere dönüştürülmüştür. Dolayısıyla da Cambridge Üniversitesi, üniversitede okuyan erkek öğrencileri fuhuştan koruyan yeni düzenlemeler getirmiştir. Yeni düzenlemeler ile güvenlik görevlileri kamusal alanda fuhuşa karışan erkek öğrencilere göz yumulurken kadın seks işçilerine ise tutuklama, tıbbi muayene ve hapsedilme gibi çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Böylece, kamusal alandaki ahlaksızlığın failleri kadınlar olarak işaretlenmiştir.

Fuhuş üzerinden ortaya çıkan bu çifte standardı Howell (1999), Hong Kong'un tarihi coğrafyasını ele aldığı çalışmasında daha ilginç analizlerle sunmaktadır. Howell'in çalışması İngiltere'nin Hong Kong'u sömürgeleştirdiği dönemlerde ırk ve cinsellik etkileşiminin nasıl daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. İngiltere, Hong Kong'da fuhuş mevzuatını yeniden gözden geçirmiş kadınların cinselliğinin sömürgecilik altında devlet kontrolünün odak noktası haline getirmiştir. Howell, ırk ile cinsellik, koloni ile metropol arasındaki bağlantıyı çok daha açık bir şekilde kurarak "yerlileri" kontrole muhtaç gören sömürgeci zihniyetin bu kaygıyı kolaylıkla kadına, özellikle seks işçilerine kaydırıldığını iddia etmiştir. Netice olarak Howell'in çalışması, sömürgeleştirilen yerlerin nasıl disiplin yasaları için test alanı haline geldiğini göstermektedir. Ayrıca, Howell'in çalışmasının kamusal ahlakın inşasında ırk ve cinsellik etkileşimini imparatorluk ölçeği üzerinden tahlil etmesi, metropol ve çevre arasındaki ilişkinin nasıl farklı güç ilişkilerinden etkilendiğini göstermesi bakımından da önemlidir.

19. yüzyılda Batı coğrafyasına damgasını vuran kadın ve erkekler arasındaki çifte standartlar, kamu politikalarının oluşturulmasında bile kadınları hedef haline getirmiştir. Bu noktada, Kaufman ve Nelson (2012), 19. yüzyıl İngiltere ile 20. yüzyıl ABD'sinde yoksullara yardım programı çerçevesinde uygulanan politikalar arasındaki paralelliği Robert Thomas Mathus'un nüfus teorisi üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Kaufman ve Nelson'a (2012) göre her iki örnekte de kadınlar hedef olarak gösterilen özneler olmuştur. 19. yüzyıl İngiltere'si ciddi bir nüfus artışına tanıklık etmiştir. Nüfusun hızlı artışı, dönemin önde gelen nüfus teorisyeni Robert Thomas Mathus'un en önemli endişe kaynaklarından. Mathus'a göre, nüfus artışı ile kaynaklar arasında orantısız bir korelasyon bulunmaktadır. Malthus, bu dengesizlikte özellikle de yoksul insanları hedefe koymuş, yoksul insanların kontrolsüz üremelerinin devam etmesi durumunda savaş ve toplumsal kaos gibi durumların kaçınılmaz olduğunu iddia etmiştir (Tellmann, 2013).

Kaufman ve Nelson'ın (2012) belirttiği gibi Malthus'un nüfus teorisi üç yönden cinsiyetlendirilmiştir. İlk olarak, Malthus, bir erkeğin rolünün bağımsızlığına ve ailesini geçindirme yeteneğine bağlı olduğunu ve bu nedenle erkeklerin, bunu karşılayıncaya kadar evlenmeme veya ürememe konusunda öngörü sahibi olmaları gerektiğini varsaymıştır. Bu niteliklerden yoksun erkekler, Malthusçu mantık altında, tam olarak erkek olarak algılanmamış ve yoksul erkekler kadınlaştırılmıştır. İkincisi, Malthus bir kadının ideal rolünü evliliğe kadar bekaretini korumak ve bir talip çıkıncaya kadar evliliğe karşı direnmek olarak tanımlamıştır. Kadınlara bunun ötesinde hiçbir temsilcilik biçilmemiştir; yani kadın pasif bir özne konumuna indirgenmiştir. Üçüncüsü, 19. yüzyılda aileyi geçindirme sorumluluğu yalnızca erkekler üzerine yüklenmesine rağmen, Malthus gayri meşru çocuk doğurarak toplumsal istikrarsızlığın tohumlarını eken kadınlara yönelik cezai önlemleri desteklemiştir. Her ne kadar Malthus'un fikirleri yaşadığı dönemde herhangi bir politikaya dönüşmemiş olsa da ölümünden sonra Malthus'un fikirleri yoksullara yardımın iptal edilmesi, evliliğin caydırılması ve gayri meşru doğum için bedensel cezaların verilmesi gibi birtakım farklılıkları getiren 1834'te Parlamento kararları ile hayat bulmuştur (Kaufman ve Nelson, 2012).

Kadınları hedef haline getiren Malthusçu mantık, 1990'ların ABD'sinde yeniden piyasaya sürülmüştür. 1990'ların ABD'sinde "refah kraliçesi" söylemleri medyada geniş yer bulmuş politikacılar tarafından tekrar tekrar zikredilmiştir. "Refah kraliçesi", ABD'nin sosyal refah politikalarından yararlanan, tek ebeveynli, tembel, genç ve suça meyilli anne profili olup çoğu zaman siyahi kadınlarla özdeşleştirilmiş bir terimdir (Gilman, 2013). İngiltere'nin 1834 Parlamento kararlarına benzer bir şekilde 1995 tarihli ABD senato oturumları, ulusun ahlaki, ırksal, ekonomik ve çevresel dokusuna bir tehdit teşkil eden alt sınıfa yardımları sınırlandıran Kişisel Sorumluluk Yasasını teklif etmiştir. Bu yasa ile devletten alınan kamu yardımlarına sınırlamalar getirilmiştir. Birbirine benzer iki örnekten yola çıkarak Kaufman ve Nelson (2012), yoksulluğu önlemek için uygulanan kamu politikalarının kadınları asıl sorumlu özneler haline getirdiğine dikkat çekmektedir. İki örnekte de Malthusçu argümanlar eşitsizliğin yapısal nedenlerini gizleyen ve yoksulların hakkını hem ahlaki hem de yasal olarak reddetmeyi zorunlu kılan bir mantık olarak işlemektedir. Bu minvalde, Kaufman ve Nelson'ın (2012), çalışması aradaki yüzyıl farkına rağmen yoksulluk politikalarında (yoksul) kadınların nasıl hedef haline geldiklerini açığa çıkarması bakımından önemlidir. Özellikle de kamusal politikaların hala bile ırksallaştığını ve cinsiyetlendirildiğini ve dolayısıyla da güç ilişkilerinden bağımsız düşünülmemeyeceğini ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, 19. yüzyılda Batı coğrafyasında kadınlar, kamusal mekânların özneleri olarak görülmemiş ve bunun sonucunda kamu politikalarının hedefi haline gelmiştir. Elbette, farklı şekillerde hedef haline gelen kadınların bir tekillik sunduğunu iddia

etmek olanaksızdır. Bazı durumlarda, kleptomani kavramının yükselen tüketimin başat aktörleri olan orta sınıf kadınları için üretilmesi örneğinde olduğu gibi sınıf kavramı cinsiyet ile kesişmiştir. Bazı durumlarda ise refah kraliçeleri ile özdeşleştirilen siyahi kadınların kamu yoksulluk politikalarının hedefine oturtulmasında olduğu gibi ırk gibi kimliğin diğer unsurları cinsiyet ile kesişebilmektedir. Her ne durumda olursa olsun cinsiyet, ırk, sınıf, yaş ve benzeri gibi kategoriler birbirlerinden ayrılamaz ve hepsi birlikte toplumsal cinsiyeti oluşturmaktadır. Çünkü, örneklerden de yola çıkarak cinsiyetin günlük yaşamda yaşanma ölçeğinin önemli ölçüde cinsiyet, ırk, sınıf, yaş vb. gibi kategorilere bağlı olarak değiştiği oldukça aşikârdır. Özetle, 19. yüzyılda, kamu ahlakının normatif ve normalleştirici standartlarını ihlal eden kadınlar kamusalılığı sarsmıştır ve çoğu zaman toplum tarafından ahlaksızlıkla ilişkilendirilmiştir.

SONUÇ

Bu makale, coğrafyadaki feminist araştırmaların tarihi coğrafyaya katkılarını ele almıştır. Tarihi coğrafya, uzun bir süre boyunca cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve bunların mekânsallıkları gibi kavramlara kör kalmıştır. Oysaki, toplumsal cinsiyet kavramının kendisi hem tarihseldir hem de mekânsaldır ve tarih boyunca çok farklı toplumlar tarafından farklı şekillerde üretilmiş ve sürdürülmüştür. Başka bir deyişle, kadınların patriyarka deneyimleri hem toplumlar içinde hem de toplumlar arasında farklılık göstermektedir. Bu değişkenliğin önemli bir boyutu elbette ki coğrafyadır. Bu yüzden, hem patriyarkanın hem de coğrafyanın tam olarak anlaşılması eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin mekanlar, yerler ve peyzajlar aracılığıyla üretilme ve yeniden üretilme biçimlerine ilişkin derin fikirler sunabilir (Rose ve Ogborn, 1988). Bu makale de bu yüzden hem eleştirel beşeri coğrafyada feminist çalışmaların coğrafyanın tarihine nasıl meydan okuduklarını ortaya çıkarmıştır hem de toplumsal cinsiyet ilişkilerini oluşturan coğrafyalara ve tarihlere dikkat çekmeye çalışmıştır.

Çalışmanın da ortaya çıkardığı gibi coğrafya ve tarih yapmak güç ilişkilerinden ayrı düşünülemez. Bu anlamda, Rose ve Ogborn'un (1988) iddia ettiği gibi kadınların tarihi coğrafyadan dışlanması siyasi bir eylemdir. Feminist coğrafyacıların gösterdiği gibi akademik bir disiplin olarak coğrafya, kendisini bedenden, duygulardan, değerlerden ve geçmişten arındırılmış eril bir akılcılık biçimine dayanmıştır. Makalenin de gösterdiği gibi feminist coğrafyacılar, coğrafya disiplinin erkek merkezliliğini sorunsallaştırıp, tarihte ve coğrafyada susturulmuş kadınlara yer vererek disiplinin bilgi üretim mekanizmalarını yeniden düşünmeye teşvik etmiştir. Bu açıdan, duygu ve deneyimlerin günlük hayatta oynadığı rol gibi feminist duyarlılığın tarihi coğrafya araştırmalarına dahil edilmesi alt disipline oldukça fazla katkı sunmaktadır. Her ne kadar feminist coğrafyacılar kendilerini tarihi coğrafyacı olarak tanımlamıyor olsalar da gerek coğrafyanın tarihi ile ilgili yaptığı çalışmalar gerekse toplumsal cinsiyet ilişkilerinin mekânsallıkları konu eden çalışmalar tarihi coğrafyaya yeni metodolojik yaklaşımlar getirip disiplinin yelpazesinin genişlemesine sebebiyet vermektedir.

Kadınların coğrafyadan dışlanması bilgi üretiminin daha geniş süreçleriyle de ilgilidir. Bu eylem beraberinde kadınların toplum, ekonomi ve siyasetteki tarihsel rollerini küçümsemekte ve böylece mevcut baskılarının sürdürülmesine yardımcı olmaktadır. Domosh'un (2017) da belirttiği gibi tarih ortadan kaybolmaz; Beklenen ve beklenmeyen şekillerde, beklenen ve beklenmedik yerlerde geri dönmeye devam eder. Makalenin de ortaya çıkardığı gibi 19. yüzyılın İngiltere'sinde Maltusçu politikaların hedef tahtasında olan yoksul beyaz kadınları ile 20. yüzyılın ABD'sinde genel olarak devletten yardım alan siyahi kadınları tanımlamak için üretilen refah kraliçeleri arasında derin paralellikler vardır. Ya da 19. yüzyılda kamusal mekanlarda görünür hale gelen orta sınıf New York kadını toplum tarafından ahlaksızlıkla ilişkilendirilmiştir; günümüzde de hamile kadınların bar, spor alanı gibi belirli kamusal mekanlarda bulunmaları veya belirli kıyafetler giymeleri yine kadınlar ile belirli ahlaki normların üretilmesine sebebiyet vermektedir (Bondi ve Davidson, 2003). Dolayısıyla da geçmişte olduğu gibi günümüzde de egemen toplumun tahayyülünde kadınlar ve erkekler için biçilen rollerin dışında davranışlar kamusal mekanlarda sergilendiği zaman toplum tarafından sorgulanmakta ve tartışmalar da çoğu zaman kadın bedeni üzerinden olmaktadır.

Son olarak, her ne kadar Anglosakson coğrafyada oldukça popüler olsa da Türkiye'de coğrafya araştırmalarında hem tarihi coğrafya hem de feminist coğrafya oldukça ihmal edilmiş alt disiplinlerdir. Son dönemlerde, iki alt disiplininde de çok renkli

araştırmalar yapıyor olsa da tarihi coğrafya çalışmalarında feminist perspektifler henüz araştırmalara konu olmamıştır. Tarih, hukuk, sosyoloji gibi diğer sosyal bilimlerdeki bilim insanları uzun zamandır Tırkiye'de feminizm ile ilgili hem teorik hem de ampirik çalışmalar ortaya koymuş olsa da bunların tarihi coğrafyaya yansımaları henüz görölmemiştir. Gerek Osmanlı İmparatorluğu dönemi gerekse Cumhuriyetin erken dönemleri, tarihi coğrafya için feminist çalışmalara önemli fırsatlar sunmaktadır. Bahsi geçen dönemlerdeki toplumsal cinsiyet inşası ve mekansal pratikleri, beden ve kimlik ile ilgili meseleler, Batıya seyahat etmiş kadın gezginlerin metinleri ve tarihi coğrafyaya katkısı gibi temalar araştırma temaları olabilir. Bu açıdan, biyografik metinler ve arşivlerin feminist perspektiflerle analiz edilmesi Tırkiye'de tarihi coğrafyada renkli araştırmalar ortaya koyabilir. Bu anlamda, bu çalışmanın ileride yapılacak çalışmalara yol göstermesi beklenebilir.

| EXTENDED ABSTRACT |

Feminist Inquiries in Historical Geography Semra AKAY **INTRODUCTION**

Thanks to the spatial turn at the end of the 1970s, the seeds of a critically and theoretically structured historical geography were sown within human geography. This new approach, establishing a more direct relationship with historical materialism, necessitated a more nuanced analysis of economic, social and political power relations. This style of historical geography has emerged mainly in the work of Marxist geographers such as David Harvey (Heffernan, 2008). Since the mid-1980s, these approaches have required new ways to analyse space, power and social relations. Several poststructuralist theorists, especially Michel Foucault, have inspired the works in historical geography (Kearns, 1991; Mayhew, 2009). As historical geography has become more eclectic, more critical approaches have been adopted when analysing the effect of the past on the present (and the future) (Morrissey et al., 2014).

Critical historical geographers have often drawn attention to how the past has shaped the present, analysing enduring legacies of oppression and exploitation and emphasising memories of struggle and re-expressing their emancipatory powers (Domosh, 2017; McKittrick, 2006; Van Sant et al., 2020). However, as Rose and Ogborn (1988) argue, although historical geography is open to some radical topics such as class and race, it has largely ignored the theoretical and empirical contributions of feminism in understanding the past, which has led to the marginalisation of women and as well as the exclusion of women from various histories and geographies. As many feminist scholars have pointed out, this has led to the dissemination of knowledge from the eyes of past winners (men) in understanding the past (Domosh, 2003; Domosh & Morin, 2003; Rose & Ogborn, 1988).

Nevertheless, geography and history are not apolitical; they are embedded in systems of power that serve to marginalise and eradicate particular “others”. (Domosh and Morin, 2003). In other words, the construction and use of geographic knowledge cannot be separated from politics. In this respect, as Pratt and Hanson (1994) pointed out, it is difficult to separate the spatial and the historical; the emergence of different gender and class identities in different places depends on the arrangement of different historicities and spatialities. If past spatial configurations are critical in constructing and producing knowledge, feminist ideas and theories can contribute significantly to historical geography. As Domosh and Morin (2003) point out, feminist geography is mainly historical. This article aims to discuss the contributions of feminist studies in historical geography.

This article discusses the valuable interaction between feminist geography and historical geography. While doing this, it will use the idea of approaching the past from the bottom up, an effort to understand the thoughts, perspectives, and feelings of historically neglected women. Hence, this article considers space not as a fixed and absolute container in which the world moves but as a social construction that occurs relationally (see Livingstone, 1994; Massey, 2005, 2013; Soja, 1985, 1996). Since the spatial turn in geography in the 1960s and 1970s, the idea that space is a social construction has become a refrain in geography. As Soja (1985) claims, people make their geography as well as make their history. There are no permanent determinations or unchangeable contingencies in the spatiality of social life. Instead, social and spatial relationships are interconnected. This article, therefore, examines how feminist approaches in geography address and problematise spatial and historical contexts.

Method

This article applies to qualitative data techniques and uses secondary sources. In doing so, the article analyses those works written from a feminist perspective in Anglo-Saxon historical geography over the few decades. In particular, it examines feminist geographical studies that draw on the theories of feminist and postcolonial theorists such as Judith Butler, Donna Haraway, Joan Scott and Gayatri Spivak.

The article is limited to European colonialism, known to have spread throughout the world during the 19th and early 20th centuries. This article discussed the spatial dynamics of the 19th century when colonialism became global. The relationship between genders was analysed through three themes: gender roles, the production of geographic knowledge, and the public's moral imagination. The postcolonial feminist perspective will be used throughout the article. This means that the article does not centre on Western-centered narratives (mostly heterosexual and male); on the contrary, it criticises these narratives. The article, therefore, will centre the role of gender, class, and race in forming identity in daily life experiences. Such an approach will reveal that gender cannot be considered independent of class and race relations, both in the critique of colonial practices and in cases of the increased visibility of women in public spaces.

The Historicity of Gender and Gender Relations

Feminist geographers have made great efforts to denaturalise the relationship between sex and gender. While sex refers to biologically determined distinctions between men and women based on differences in genitals and reproductive organs, gender refers to the social structure of femininity and masculinity. According to feminist geographer Isabel Dyck (1990), gender is actively constructed through practices that vary across time and space. The emergence of the distinction between sex and gender is based on Simone de Beauvoir's book *The Second Sex*, published in 1953 by the famous French philosopher and activist Simone de Beauvoir, who pioneered feminist studies afterwards. In *The Second Sex*, Beauvoir (1993, p. 13) states, "One is not born, but rather becomes, a woman." To counter masculine objectivity, feminists demanded greater appreciation of the established nature of knowledge production. Feminist thinkers emphasised that all knowledge emerges from a particular male perspective.

Colonial Past of Geography and Alternative Narratives of Colonialism

This section aims to develop an alternative narrative to the masculine colonial discourses, using the works on excluded women in the 19th and 20th centuries. Both the substance and the discourses and structures of geography's historical narratives have been met with scepticism by historical geographers. Although historical geographers have challenged the intertwined history of geography with colonialism and empire since the 1970s, geography as an academic discipline was used as a tool for imperialism and colonialism in the late 19th and early 20th centuries. European colonialism was based on a civilisation rescue mission to make undeveloped and immature lands and people more civilised (Gregory, 2004; Morrissey et al., 2014; Said, 1978). In other words, the "civilisation mission" was defined as a mission of European states that brought order to the

barbaric regions of the world that were supposedly devoid of civilisation (Nayak and Jeffrey, 2013). Feminist geographers have challenged geography's hegemonic historical discourses and structures (McDowell, 1992; Rose, 1993 and 1995). Feminist geographers have drawn attention to the role of the normative history of geography as an academic discipline in the production of geographic knowledge by white, male and heterosexual heroes while also raising more fundamental questions about the construction of gender gaps between certain types of geography.

Nevertheless, colonial space did not have a singular structure. Although colonial space is marked by masculinity, colonial space was actually constructed through colonial women and men questioning and negotiating their position in space. From this perspective, including women's voices in academic works will produce alternative or anti-imperial discourses against monolithic colonial discourses. At the same time, the inclusion of silenced female voices challenges the overemphasis of geography as an academic discipline on militarisation since, during the colonial period, geographical research was intertwined with militarism. However, it does not mean that the travel writings of excluded women are completely anti-imperialist. Women geographers, often in prominent positions, such as the wives or relatives of colonial or military figures, promoted the close ties between geography and imperialism. However, giving more space to the voices of women travellers is crucial as it shows that the relationship between geography and imperialism is not monolithic (Nayak and Jeffrey, 2013). Besides, the importance that feminist geographers attach to silenced female voices in rereading history will also produce alternative narratives to hegemonic historical narratives, as it invites historical geography studies to rethink history from the perspective of others.

Moral Imagination of Women in Public Spaces

This section shows how women who became visible in public spaces in the 19th century were perceived on moral grounds. In order to achieve that, the paper applies to feminist geographers' conceptualisation of space, such as Massey (2005, 2013) and McDowell (1992, 1996). As these feminist geographers point out, conceptualising space also involves thinking about the ways in which gender relations are constructed. The space is where gender relations are structured; the spatial patterns both men and women construct through everyday lives reflect and confirm their gender, class, and race (Rose and Ogborn, 1988). Therefore, implied moral judgments about public spaces are not independent of the norms and expectations that the people living there ascribe to the public space. With the rise of modern urban lifestyles in the 19th century, women and men were expected to perform different gender roles in public spaces (Mansvelt, 2005). As Domosh (2001) stated, this order included some expectations that women should embrace their innate morality and not surrender to their passions. However, women who violated such normative and normalising standards of morality were exposed to moral anger in society (Bondi & Davidson, 2003). Accordingly, the works of many feminist geographers have revealed the moral double standard imposed on women.

Conclusion

This article discussed the contributions of feminist studies in historical geography. Historical geography has long been blind to concepts such as gender, gender roles and their spatialities. However, the concept of gender itself is both historical and spatial and has been produced and reproduced in myriad ways by different societies throughout history. In other words, women's patriarchal experiences differ both within and between organisations. Geography, unsurprisingly, is a major factor in this variability. The ways in which unequal gender relations are formed and reformed through spaces, places, and landscapes can be better understood with a knowledge of both patriarchy and geography. (Rose & Ogborn, 1988). For this reason, this article not only revealed how feminist studies in critical human geography challenged the history of geography but also tried to draw attention to the geographies and histories that constitute gender relations. The article revealed that geography and history cannot be separated from power relations. Hence, Rose and Ogborn (1988) argue that excluding women from historical geography is a political act. In doing so, the inclusion of feminist sensitivity in historical geography research, as well as the role of emotions and experiences in daily life, makes a significant contribution to the sub-discipline. Although feminist geographers do not define themselves as historical geographers, not only the works on the history of geography but also the

studies on the spatiality of gender relations bring new methodological approaches to historical geography and contribute to the scope of the discipline in many ways.

KAYNAKÇA

- Abelson, E. S. (1992). *When ladies go a-thieving: middle-class shoplifters in the victorian department store*. Oxford: Oxford University Press.
- Akay Dağ, E. (2020). Ötekinin Ötekisi: Hristiyan Feminist Dinler Teolojileri. *Dinbilimleri Journal*, 20(2), 871-902. <https://doi.org/10.33415/daad.716799>.
- Akşit, E. E. (2017). Ev: feminist coğrafya, orta doğu ve namüsaıt keşişimler. *Kebikec: İnsan Bilimleri için Kaynak Arastirmaları Dergisi*, (44), 353-362.
- Bahar, K., & Emekli, G. (2018). Turizmde yükselen bir eğilim: yalnız seyahat eden kadın gezginler (Türkiye örneği). *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2), 111-126.
- Baldwin, J. (1965). White man's guilt. *Ebony*, (20), 47-48.
- Beauvoir, S. de. (1993). *İkinci cins*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Beckingham, D. (2012). Gender, space, and drunkenness: Liverpool's licensed premises, 1860–1914. *Annals of the Association of American Geographers*, 102(3), 647-666. <https://doi.org/10.1080/00045.608.2011.652850>
- Bell, M., & McEwan, C. (1996). The admission of women fellows to the royal geographical society, 1892-1914; the controversy and the outcome. *Geographical Journal*, 162(3), 295-312.
- Blunt, A., & Rose, G. (1994). *Writing women and space: colonial and postcolonial geographies*. Londra: Guilford Press.
- Bondi, L., & Davidson, J. (2003). Troubling the place of gender. T. Cresswell, K. Anderson, M. Domosh, S. Pile & N. Thrift (eds). *Handbook of cultural geography* içinde (ss. 325-343). Londra: SAGE Publications Limited.
- Doğanay, H., Şahin, İ. F., & Özdemir, Ü. (2007). Feminist coğrafya ve kadın göçmenler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(17), 7-16.
- Domosh, M. (2001). The 'women of New York': a fashionable moral geography. *Environment and Planning D: Society and Space*, 19(5), 573-592. <https://doi.org/10.1068/d255>
- Domosh, M. (2003). Toward a more fully reciprocal feminist inquiry. *ACME: An International Journal for Critical Geographies*, 2(1), 107-111.
- Domosh, M. (2017). Genealogies of race, gender, and place. *Annals of the American Association of Geographers*, 107(3), 765-778. <https://doi.org/10.1080/24694.452.2017.1282269>
- Domosh, M., & Morin, K. M. (2003). Travels with feminist historical geography. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 10(3), 257-264. <https://doi.org/10.1080/096.636.9032000114028>
- Duncan, J. S. (2002). Embodying colonialism? Domination and resistance in nineteenth-century Ceylonese coffee plantations. *Journal of Historical Geography*, 28(3), 317-338.
- Dyck, I. (1990). Space, time, and renegotiating motherhood: an exploration of the domestic workplace. *Environment and Planning D: Society and Space*, 8(4), 459-483. <https://doi.org/10.1068/d080459>
- Eastwood, W., Gümüşçü, O., Yiğitbaşıoğlu, H., Haldon, J. F., England, A., Vorderstrasse, T., & Roodenberg, J. (2009). Integrating palaeoecological and archaeo-historical records: land use and landscape change in Cappadocia (central Turkey) since late antiquity. T. Vorderstrasse ve J. Roodenberg (eds.) *Archaeology of the Countryside in Medieval Anatolia* içinde. (s. 45-69). Leuven: Peeters Publishers.
- Eskikurt, A. (2005). Tarihi coğrafya çalışmalarının metodolojisi konusunda genel bir değerlendirme. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (11), 39-64.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: selected interviews and other writings, 1972-1977*. Londra: Vintage.
- Gay, P. (1993). *The cultivation of hatred: the bourgeois experience: Victoria to Freud*. New York: WW Norton & Company.
- Gilman, M. E. (2013). The return of the welfare queen. *Am. UJ Gender Soc. Pol'y & L.*, 22(2), 247-279.
- Gregory, D. (2004). *The colonial present: Afghanistan, Palestine, Iraq*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Gümüşçü, O. (2003). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye halk sağlığı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(55), 125-146.
- Gümüşçü, O. (2004). Internal migrations in sixteenth century Anatolia. *Journal of Historical Geography*, 30(2), 231-248. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2003.08.021>
- Gümüşçü, O. (2006). *Tarihi coğrafya: kavramlar, tarihçe, kaynaklar, mekân, metod*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gümüşçü, O. (2008a). Tarih incelemelerinde arazi araştırması ve harita kullanımı. *Erdem*, (51), 111-136.
- Gümüşçü, O. (2008b). The Ottoman tahrir defters as a source for historical geography. *Belleten*, 72(265), 911-942. <https://doi.org/10.37879/belleten.2008.911>
- Gümüşçü, O. (2010). Siyasi coğrafya açısından sınırlar ve tarihi süreç içinde Türkiye'de sınır kavramı. *Bilig*, S, 52, 79-104.
- Gümüşçü, O. (2017). "Tarihi coğrafya" yayın değerlendirmesi üzerine. *Bilig*, (81), 329-341.

- Haley, S. (2013). "Like I was a man": chain gangs, gender, and the domestic carceral sphere in Jim Crow Georgia. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 39(1), 53-77. <https://doi.org/10.1086/670769>
- Heffernan, M. (2008). Historical geography. *Making history*. 21 Mayıs 2022 tarihinde https://archives.history.ac.uk/makinghistory/resources/articles/historical_geography.html adresinden erişildi.
- Holdsworth, D. W. (2003). Historical geography: new ways of imaging and seeing the past. *Progress In Human Geography*, 27(4), 486-493. <https://doi.org/10.1191/030.913.2503ph440>
- Howell, P. (1999). Prostitution and racialised sexuality: the regulation of prostitution in Britain and the British empire before the contagious diseases acts. *Environment and Planning D: Society and Space*, 18(3), 321-339. <https://doi.org/10.1068/d259>
- Howell, P. (2000). A private contagious diseases act: prostitution and public space in Victorian Cambridge. *Journal of historical geography*, 26(3), 376-402. <https://doi.org/10.1006/jhge.2000.0235>
- Kaufman, E., & Nelson, L. (2012). Malthus, gender and the demarcation of 'dangerous' bodies in 1996 US welfare reform. *Gender, Place & Culture*, 19(4), 429-448. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2011.625081>
- Kearns, G. (1991). Historical geography. *Progress in Human geography*, 15(1), 47-56. <https://doi.org/10.1177/030.913.259101500104>
- Kearns, G. (1997). The imperial subject: geography and travel in the work of Mary Kingsley and Halford Mackinder. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 22(4), 450-472. <https://doi.org/10.1111/j.0020-2754.1997.00450.x>
- Kelly-Gadol, J. (1976). The social relation of the sexes: methodological implications of women's history. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 1(4), 809-823.
- Legg, S., & Brown, M. (2013). Moral regulation: historical geography and scale. *Journal of Historical Geography*, 42, 134-139. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2013.02.001>
- Livingstone, D. N. (1994). Science and religion: foreword to the historical geography of an encounter. *Journal of Historical Geography*, 20(4), 367-383. <https://doi.org/10.1006/jhge.1994.1029>
- Mansvelt, J. (2005). *Geographies of consumption*. Londra: Sage.
- Massey, D. (2005). *For space* (1. baskı). Londra: SAGE Publications Ltd.
- Massey, D. (2013). *Space, place and gender*. Cambridge: John Wiley & Sons.
- Mayhew, R. J. (2009). Historical geography 2007—2008: Foucault's avatars—still in (the) driver's seat. *Progress in Human Geography*, 33(3), 387-397. <https://doi.org/10.1177/030.913.250809635>
- McDowell, L. (1992). Doing gender: feminism, feminists and research methods in human geography. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 17(4), 399-416. <https://doi.org/10.2307/622707>
- McDowell, L. (1996). Spatializing feminism. N. Duncan (ed.). *Bodyspace: destabilizing geographies of gender and sexuality*, içinde (s. 28-44). Londra: Routledge.
- McKittrick, K. (2006). *Demonic grounds: black women and the cartographies of struggle*. Minneapolis: U of Minnesota Press.
- Mills, S. (1990). Discourses of difference. *Cultural Studies*, 4(2), 128-140. <https://doi.org/10.1080/095.023.89000490111>
- Mills, S. (1996). Gender and colonial space. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 3(2), 125-148. <https://doi.org/10.1080/096.636.99650021855>
- Miroğlu, G. (2018). Kentlere feminist coğrafya perspektifinden bakmak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(2), 183-194.
- Moore, H. L. (1988). *Feminism and anthropology*. Minneapolis: U of Minnesota Press.
- Morin, K. M. (1998). British women travellers and constructions of racial difference across the nineteenth-century American west. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 23(3), 311-330. <https://doi.org/10.1111/j.0020-2754.1998.00311.x>
- Morin, K. M., & Berg, L. D. (1999). Emplacing current trends in feminist historical geography. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 6(4), 311-330. <https://doi.org/10.1080/096.636.99924917>
- Morrissey, J., Nally, D., Strohmayr, U., & Whelan, Y. (2014). *Key concepts in historical geography*. Londra: Sage.
- Nayak, A., & Jeffrey, A. (2013). *Geographical thought: an introduction to ideas in human geography*. Londra: Routledge.
- Özünü, E. E. ve Gümüşçü, O. (2016). Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Göç Aktörleri Olarak Çift-Bozanlar. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(1), 29-56.
- Pratt, G., & Hanson, S. (1994). Geography and the construction of difference. *Gender, Place and Culture: A journal of feminist geography*, 1(1), 5-29. <https://doi.org/10.1080/096.636.99408721198>
- Rampton, M. (2015). Four waves of feminism. *Pacific University Oregon*, 25.
- Rose, D. B. (1988). Exploring an aboriginal land ethic. *Meanjin*, 47(3), 378-387.
- Rose, G. (1993). *Feminism & geography: the limits of geographical knowledge*. Minneapolis: U of Minnesota Press.
- Rose, G. (1995). Tradition and paternity: same difference? *Transactions of the Institute of British Geographers*, 20(4), 414-416. <https://doi.org/10.2307/622970>
- Rose, G., & Ogborn, M. (1988). Feminism and historical geography. *Journal of Historical Geography*, 14(4), 405-409.

- Said, E. (1978). *Orientalism: Western concepts of the orient*. New York: Vintage.
- Scott, J. W. (1989). History in crisis: the others' side of the story. *The American Historical Review*, 94(3), 680-692. <https://doi.org/10.2307/1873754>
- Soja, E. W. (1985). Regions in context: spatiality, periodicity, and the historical geography of the regional question. *Environment and Planning D: Society and Space*, 3(2), 175-190. <https://doi.org/10.1068/d030175>
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Oxford: Blackwell.
- Stoier, A. L. (1995). *Race and the education of desire: Foucault's history of sexuality and the colonial order of things*. Durham, NC: Duke University Press.
- Stoler, A. L. (2008). Imperial Debris: reflections on ruins and ruination. *Cultural anthropology*, 23(2), 191-219. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1360.2008.00007.x>
- Tellmann, U. (2013). Catastrophic populations and the fear of the future: Malthus and the genealogy of liberal economy. *Theory, Culture & Society*, 30(2), 135-155. <https://doi.org/10.1177/026.327.6412455830>
- Tuncer, S. (2012). Beşeri coğrafyaya feminist itirazlar. *Fe Dergi*, 4(1), 78-90. https://doi.org/10.1501/Fe0001_000.000.0065
- Van Sant, L., Hennessy, E., Domosh, M., Arefin, M. R., Hennessy, E., McClintock, N., & Van Sant, L. (2020). Historical geographies of, and for, the present. *Progress in Human geography*, 44(1), 168-188. <https://doi.org/10.1177/030.913.2518799595>
- Yegen, C. (2013). Demokratik ve yeni bir kamusal alan olarak sosyal medya. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 119-135.
- Yetişgin, M. (2007). Tarih, coğrafya ve sosyo-kültürel ortamın türk kimliğinin gelişmesine etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(1), 37-68.
- Yiğit, İ. ve Gümüştü, O. (2016). Manisa ve çevresinde salgın hastalıkların iskâna etkisi (XVİXX. yy.). *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 13(14), 379-391.
- Yüceşahin, M., & Yazgan, P. (2017). Kentler toplumsal cinsiyetsiz değildir: Türkiye'de kentsel mekânın üretiminin feminist bir eleştirisi. *Kadın/Woman 2000*, 18(1), 85-106